

Medicinska kontroller i arbetslivet och inför praktik

Carolina Bigert, med dr, överläkare, specialist i yrkes- och miljömedicin
Centrum för arbets- och miljömedicin, Region Stockholm och
Instituttet för miljömedicin, Karolinska Institutet

Disposition

- Bedömning av risker i arbetsmiljön
- Varför behövs medicinska kontroller i arbetslivet och inför praktik?
- Vad är en medicinsk kontroll?
- Vilka exponeringar gäller det och vilka medicinska hinder finns?
- Särskilda regler för minderårigas arbetsmiljö
- Arbetsgivarens/skolhuvudmannens/praktikgivarens ansvar

Bedömning av risker i arbetsmiljön

- Skolans huvudman/rektorn och arbetsgivaren har ett gemensamt ansvar för att arbetsplatsen är säker innan elever påbörjar yrkesutbildning eller praktik.
- Det ska ha gjorts en riskbedömning av arbetsmiljön redan innan praktiken.
- Vissa exponeringar och arbetsuppgifter medför krav på att anordna medicinska kontroller eller andra undersökningar för de elever som ska utföra arbetsuppgifterna.
- Det ska också göras en bedömning av om elevens fysiska och psykiska mognad är tillräcklig för att kunna utföra arbetsuppgifterna.

Varför behövs medicinska kontroller?

- Vissa särskilt riskfyllda arbetsuppgifter måste utföras i samhället
- Rimliga riskreducerande åtgärder räcker inte
 - Riskfria produktionsalternativ finns ej eller är orimligt dyra/komplicerade etc.
 - Riskreducerande åtgärder vid källan finns ej eller är orimligt dyra etc.
 - Personlig skyddsutrustning finns ej eller är otillräckliga
- Alla individer bör/får ej utföra sådant riskfyllt arbete
 - Visst arbete måste därför ske vid förhöjd risk för ohälsa/skada
 - Individer med särskild känslighet för risken eller bristande förutsättningar bör/får ej utföra arbetet

Syftet med lagstadgade medicinska kontroller

- **Skydda individen från att drabbas av ohälsa/skada**
 - Genom att identifiera känsliga individer, upptäcka begynnande ohälsa, ge råd
- **Skydda omgivningen från att skadas om individen fallerar**
 - Arbetskamrater, passagerare, medtrafikanter, hjälpbehövande m.fl.
 - Genom att säkerställa att individen kan utföra arbetet
- **Ofta både och**

Vad är medicinsk kontroll?

Hälsokontroll under behörig läkares ledning. Anpassas efter yrke/exponering, tex byggnadsarbetare/vibrationer, sprutlackerare/allergiframkallande kemiska produkter. Kan t.ex. innefatta:

- Läkareintervju, läkarundersökning
- Sjuksköterskekontroll, frågeformulär
- Provtagning – Funktionstester, tex lungfunktion, syn, hörsel, kondition
- Rådgivning om risker och hur arbeta hälsosamt
- Bedömning av lämplighet för arbetet – ev. Tjänstbarhetsintyg, Förarintyg eller motsv. Tjänstbarhetsintyg = kan bli avstängd från att sysselsättas med arbetsuppgiften.
- Före påbörjat arbete, **ibland redan i skolan tex inför praktik**
- Periodiskt återkommande under yrkeslivet

Myndigheter med krav på hälsa och funktionsförmåga i arbetet

- **Arbetsmiljöverket:** Har ett uppdrag av regeringen att se till att arbetsmiljölagen (AML) efterföljs. Därför har de tagit fram föreskrifter som förtydligar arbetsmiljölagen.
- **Transportstyrelsen:** Medicinska krav för yrkesverksamhet inom vägtrafik, sjöfart, järnvägs- och flygtrafik
- **Plikt- och prövningsverket:** Polis, Kriminalvård, Tull, Försvarsmakten
- **Övriga:**
 - Strålskyddsmyndigheten
 - Livsmedelsverket

Arbetsmiljöverkets föreskrifter

Medicinska kontroller i arbetslivet (AFS 2023:15)

- ✓ Regler om medicinska kontroller
- ✓ När de ska göras (för vissa exponeringar beror det på hur mycket och hur ofta man exponeras), t. ex. före arbetet påbörjas och sedan regelbundet återkommande
- ✓ Vad som ska ingå
- ✓ Kompetenskrav för att få utföra kontrollen

Andra föreskrifter från Arbetsmiljöverket, exempel

- ✓ Systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2023:1)
- ✓ Planering och organisering av arbetsmiljöarbete (AFS 2023:2)
- ✓ Risker i arbetsmiljön (AFS 2023:10)
- ✓ Gränsvärden för luftvägsexponering i arbetsmiljön (AFS 2023:14)

**Föreskrifterna inkl. uppdateringar finns på Arbetsmiljöverkets hemsida!
(www.av.se)**

Arbetsmiljöverkets föreskrifter, forts.

Arbetsmiljölagen

Elever vid alla typer av skolor omfattas av arbetsmiljölagen...

...och arbetsmiljölagen gäller vid allt praktiskt och teoretiskt arbete som eleverna utför.

I arbetsmiljölagen finns åldersgränser för arbete...

...den som är under 18 år räknas som minderårig...

...och särskilda regler gäller för minderåriga.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter, forts.

Kapitel 8 "Minderårigas arbetsmiljö" i föreskriften "Planering och organisering av arbetsmiljöarbete" (AFS 2023:2)

- Hänsyn ska alltid tas till den minderåriges fysiska och psykiska mognad, eftersom bristande mognad och erfarenhet kan medföra risk för både olycksfall och psykisk påfrestning vid stor belastning.
- Krav på information till vårdnadshavare om arbetsuppgifter och risker, samt medgivande från vårdnadshavare innan praktik. Krav på att informera skyddsombud + handledning.
- Observera: Många arbetsuppgifter får överhuvudtaget inte utföras av minderåriga! Lista finns i Bilaga 2 i AFS 2023:2.
... och minderåriga får inte arbeta mellan klockan 00 – 05.

Arbetsmiljöverkets förordningar forts.

Minderårigas arbetsmiljö, i AFS 2023:2

Exempel på vad minderåriga är helt förbjudna att arbeta med:

- Smittämnen, riskklass 3 (t ex HIV, TBC) eller 4 (t ex Ebolavirus, Marburgvirus)
- Asbest eller asbesthaltiga material
- Dykeriarbete
- Penga-/värdepapperstransport
- Trädamm över gränsvärden
- Nattarbete

Exempel på vad minderåriga är förbjudna att arbeta med, men där undantag kan ges vid utbildning:

- Arbete med allergiframkallande kemiska produkter, tex diisocyanater
- Kvarts/kvartshaltigt material
- Svetsning
- Byggnadsarbete
- Arbete där det finns en risk att ramla ned, där höjden är >3,5 meter.

Medicinska kontroller i arbetslivet, några definitioner

- **Tjänstbarhetsintyg** (den som inte godkänns kan stängas av från arbetet): ”Ett intyg utfärdat av läkare med särskild kompetens enligt tillämplig bilaga, som medger att en arbetstagare utför en viss typ av arbete eller arbetsuppgifter, trots att det generellt sett finns en risk för att arbetet kan ge ohälsa.”

Medicinska kontroller behöver enligt föreskriften (AFS 2023:15) anordnas med tjänstbarhetsintyg vid arbete med:

- **fibrosframkallande damm** (asbest, kvarts och vissa syntetiska oorganiska fibrer)
- **bly, kadmium, kvicksilver**
- allergiframkallande kemiska produkter (**diisocyanater, syraanhydrider, etylcyanoakrylater, metylcyanoakrylater**)
- arbete som innebär stor fysisk ansträngning (**klättring med stor nivåskillnad, rök- och kemdykning, dykeriarbete**).

Medicinska kontroller i arbetslivet, några definitioner, forts.

Medicinska kontroller behöver enligt föreskriften (AFS 2023:15) **anordnas**, men **utan tjänstbarhetsintyg**, vid arbete med:

- vibrationer** (hand/arm)

- nattarbete**

- vissa allergiframkallande kemiska produkter (**epoxiplastkomponenter, formaldehydhartser, akrylater**)

- handintensivt arbete**

Exempel på medicinska förhållanden som kan utgöra hinder för arbete, beroende av vilken exponering

- Arbeten med exponering för **fibrosframkallande damm** (kvartsdamm, asbestdamm och vissa syntetiska oorganiska fibrer, t ex eldfasta keramiska fibrer):
 - Lungsjukdom/nedsatt lungfunktion (astma, KOL, m.fl.)
- Arbeten med exponering för **allergiframkallande kemiska produkter** (t.ex. diisocyanater och cyanoakrylater för billackerare, reparation/service, målare m.fl.):
 - Lungsjukdom/nedsatt lungfunktion (astma, KOL, m.fl.) Allergi/sensibilisering, Eksem (enbart eksem kan dock inte medföra att man inte får tjänstbarhetsintyg om det är aktuellt)
- Yrken där man exponeras för **bly, kadmium, kvicksilver** (t.ex. vid elektronikåtervinning, vissa plåtarbetare, vissa målare m.fl.):
 - Njursjukdom, nedsatt njurfunktion, blodsjukdom m.fl.

Exempel på medicinska förhållanden som kan utgöra hinder för arbete, beroende av vilken exponering, forts.

- **Rök-/kemdypare** (brandman), **Dykare**, **Klättring med stor nivåskillnad** (>13 meter), tex stolpe, steg, träd (el, tele, radiokommunikation mm):
 - Hjärt-/kärlsjukdomar, lungsjukdomar, diabetes, neurologiska sjukdomar, epilepsi, nedsatt syn, hörsel, balans, neuropsykiatriska sjukdomar, beroende/missbruk m.fl.
- **Vibrationsexponering** händer/armar (t.ex. byggnadsarbetare, bilmekaniker, stenarbetare):
 - Kärlsjukdomar, diabetes, neurologiska sjukdomar m.fl.
- **Nattarbetare** (t.ex. transporter, sjukvård, hotell, nyhetsmedia)
 - Diabetes, svårhanterade kroniska sjukdomar, m.fl.

Speciella medicinska förhållanden att beakta vid kontroller - Transportstyrelsen

- **Yrken med krav på förarbevis** eller liknande. **Periodiskt återkommande** tester av hälsa och förmåga
 - Fordonsförare (buss, lastbil, taxi)
 - Järnvägspersonal (lokförare m.fl.)
 - Sjömän
 - Flygpersonal
- **Medicinska förhållanden som kan vara hinder**
 - Diabetes
 - Epilepsi
 - Hjärt-/kärlsjukdomar
 - Nedsatt syn/färgseende, hörsel
 - Svåra psykiska besvär/sjukdomar
 - Substansberoende/missbruk

Speciella medicinska förhållanden att beakta vid kontroller – Plikt- och prövningsverket

- **Polisväsendet - Försvarsmakten:**

- Periodiskt återkommande tester av funktionsförmåga mm. Många sjukdomar/begränsningar påverkar möjligheten att bli anställd. Liksom krav på personliga egenskaper, t.ex. mognad, lyhördhet, ansvarstagande.

- **Medicinska förhållanden som kan vara hinder**

- Hjärt-/kärlsjukdomar (hjärtfel, nedsatt fysisk arbetsförmåga)
- Lungsjukdomar/skador (astma, KOL)
- Blodsjukdomar, anemi, Diabetes, Neurologiska sjukdomar, epilepsi
- Nedsatt rörelseförmåga/muskelstyrka
- Nedsatt syn, hörsel, balans
- Neuropsykiatriska sjukdomar (ADHD), Svåra psykiska problem, Substansberoende/missbruk
- Behov av kontinuerlig medicinering
- Födoämnesintolerans tex nötallergi

Sammanfattning

- Många yrkesgrupper berörs av medicinska krav från myndigheter inför start i yrket och fortsatt yrkesverksamhet.
- Reglerna gäller i många fall redan under utbildning/praktik. Skolans huvudman/rektorn och arbetsgivaren har ett gemensamt ansvar under utbildning.
- Elevhälsan och företagshälsovården är viktiga resurser i arbetsmiljöarbetet och för medicinska kontroller.
- Vid vissa exponeringar risk för avstängning eller att man inte ens får börja på arbetet eller praktiken, vid tex vissa sjukdomar.

Länkar för mer info

- **Arbetsmiljöverkets föreskrifter ”Medicinska kontroller i arbetslivet”**
<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/medicinska-kontroller-i-arbetslivet-afs2023-15.pdf>
- **Arbetsmiljöverkets föreskrifter ”Planering och organisering av arbetsmiljöarbete” (inkl. kapitel ”Minderårigas arbetsmiljö”)**
<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/planering-och-organisering-av-arbetsmiljoarbete-grundlaggande-skyldigheter-for-dig-med-arbetsgivaransvar-afs2023-2.pdf>
- **Plikt- och prövningsverket** <https://www.pliktverket.se/>
- **Polisen** <https://polisen.se/jobb-och-utbildning/bli-polis/antagningskrav/>
- **Transportstyrelsen** <https://www.transportstyrelsen.se/sv/vagtrafik/>

Länkar för mer info, forts.

- **Bok "Medicinsk elevhälsa för rektorer, lärare och elevhälsoteam"**
<https://www.studentlitteratur.se/kompetensutveckling/skola-f-6/ledarskap-och-skolutveckling/medicinsk-elevhalsa-for-rektorer-larare-och-elevhalsoteam/#Inneh%C3%A5llsf%C3%B6rteckning>
- **Bok "Evidensbaserad elevhälsa"**
<https://www.studentlitteratur.se/kompetensutveckling/medicin/pediatric/evidensbaserad-elevhalsa-37314-03/>

Tack för din uppmärksamhet!